

OBSAH

- Jan Petřík – Miroslav Daňhel – Miroslava Gregerová – Dalibor Všíanský – Tomáš Chmela, Hrnčířská produkce na nížinném sídlišti ze starší doby bronzové: Hulín-Pravčice, střední Morava – Pottery production at the Early Bronze Age lowland settlement in Hulín-Pravčice, central Moravia* 171–192
- Hana Brzobohatá – Radka Šumberová – Jakub Likovský, Pohřby jedinců s postižením pohybového aparátu na pohřebišti kultury zvoncovitých pohárů v Kolíně, střední Čechy – Burials of mobility impaired individuals from the Bell Beaker culture cemetery in Kolín, central Bohemia* 193–212
- Natalie Venclová – Václav Hulínský – Šárka Jonášová – Jaroslav Frána – Marek Fikrle – Tomáš Vaculovič, Hellenistic mosaic glass vessels in Bohemia and Moravia – Hellenistické mosaikové skleněné nádoby v Čechách a na Moravě* 213–238

MATERIALIA

- Pavel Burgert, Štípaná industrie z obsidiánu v Čechách – Chipped industry from obsidian in Bohemia* 239–266
- Daniel Stolz – Jaroslav Řídký – Marek Půlpán – Pavel Burgert, Štípaná industrie z mladoneolitického sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích, okr. Lito-měřice – Chipped stone industry from the Late Neolithic settlement area with rondel at Vchynice, Northwest Bohemia* 267–286
- Pavel Fojtík, Keramický cášský roh ze zaniklé středověké vsi na k. ú. Kralice na Hané, okr. Prostějov, střední Morava – Ceramic Aachenhorn from a deserted medieval village in the cadastre of Kralice na Hané, Prostějov district, central Moravia* 287–298
- Jan Kypta – Vlastimil Simota, Utrakvistická ikonografie sv. Václava: výpověď kachlového reliéfu – The Utraquist iconography of St Wenceslaus: The testimony of the stove tile relief* 299–311

NOVÉ PUBLIKACE

- Jan Hasil, Hubert Fehr – Irmtraut Heitmeier (Hrsg.): Die Anfänge Bayerns: Von Raetien und Noricum zur frühmittelalterlichen Baiuvaria (St. Ottilien 2012)* 312–315
- jk, Petr Meduna (ed.): Raně středověké sídliště v Hrdlovce (Praha 2012)* 315–317
- Drahomíra Frolíková-Kaliszová, Jacek Banaszkiwicz – Michał Kara – Henryk Mamzer (eds.): Instytucja „wczesnego państwa” w perspektywie wielości i różnorodności kultur (Poznań 2013)* 317–319

- Jan Kypta*, Anna Bober-Tubaj – Markus Bauer (red.): U źródel bolesławieckiej ceramiki. Bolesławiec jako jeden z ośrodków garncarstwa środkowoeuropejskiego od XV do XVII w. – Von den Anfängen der bunzlauer Keramik. Funde des 15.–17. Jahrhunderts aus einem mitteleuropäischen Zentrum der Töpferei (Jelenia Góra 2012) 320
- Jan Kypta*, Peter Frey: Meienberg. Eine mittelalterliche Stadtwüstung im oberen Freiamt. Resultate und Befunde der archäologischen Untersuchungen 1987–2011 (Baden 2013) 320–322
- Ivana Boháčová*, Jan Havrda – Michal Tryml a kol.: Nebovidy. Středověká osada v pražském podhradí (Praha 2013) 322–323
- Jan Kypta*, Klaus Herbers – Hartmut Kühne (Hrsg.): Pilgerzeichen – „Pilgerstraßen“ (Tübingen 2013) 324
- Miroslav Plaček*, František Kašička – Bořivoj Nechvátal: Hrady, hrádky a tvrze na Strakonicku, Blatensku a Vodňansku (Strakonice 2014) 324–325
- Josef Unger*, Kniha o Rajhradě. Dějiny města od nejstarších dob (Rajhrad 2014) 325–327
- Petr Šída*, Milan Lička – Jarmila Švédová – Blanka Šreinová – Vladimír Šrein: Makrolitické artefakty ze sídliště kultury s lineární keramikou v Kosoři u Prahy (Praha 2014) 327–328

Hrnčířská produkce na nížinném sídlišti ze starší doby bronzové: Hulín-Pravčice, střední Morava

Pottery production at the Early Bronze Age lowland settlement in Hulín-Pravčice, central Moravia

Jan Petřík – Miroslav Daňhel – Miroslava Gregerová –
Dalibor Všíanský – Tomáš Chmela

Keramika věteřovské skupiny je považována za vrchol hrnčířské produkce starší doby bronzové. Pečlivá povrchová úprava a podobný vzhled nádob vedly řadu badatelů k předpokladu, že tato keramika je dílem profesionálních hrnčířů. Tato studie hodnotí vybraný segment hrnčířské produkce z rovinného sídliště věteřovské skupiny v Hulíně-Pravčicích, a to na základě analýzy 49 vzorků keramiky ze čtveřice zahlobených objektů. Metodika byla orientována na určení technologických a materiálových charakteristik prostřednictvím kombinace makroskopického studia s mikropetrografickou analýzou výbrusů a rtg-fluorescenční spektrometrií. Tato hierarchie metod umožňuje definovat variabilitu produkce, klasifikovat ji do produkčních skupin a vyčlenit vzorky s odlišnou proveniencí. Získaný obraz o výrobě keramických nádob na sídlišti v Hulíně-Pravčicích prozrazuje surovinové strategie orientované na lokální zdroje, které však vedly k technologicky pestré produkci členěné do čtyř hlavních skupin. Z hlediska proveniencí lze pouze u tří vzorků spekulovat o cizím původu. Studovaný soubor zpravidla nevykazoval pozitivní korelaci mezi typem nádoby a zvolenou technologií. Výjimku představují mísovité tvary, u nichž dominuje jediný technologický postup. V jejich případě lze uvažovat o technologické standardizaci, která může souviset s nižšími formami specializace výroby a/nebo důležitou rolí těchto keramických tvarů. V tomto případě lze uvažovat o unifikaci dílčího segmentu hrnčířské produkce.

technologie keramiky – pravěké hrnčířství – starší doba bronzová – střední Morava – provenience keramiky – organizace výroby

Věteřov group ceramics are regarded as the apex of Early Bronze Age pottery production. The meticulous surface treatment and similar appearance of the vessels have led many scholars to assume that these artefacts are the work of professional potters. This study evaluates a selected segment of pottery production from the lowland Věteřov group settlement in Hulín-Pravčice, based on the analyses of forty-nine pottery samples from four sunken features. The resulting vivid image of the production of pottery vessels at the settlement in Hulín-Pravčice reveals a raw material strategy aimed at local sources, leading however to technologically rich production divided into four main groups. A foreign origin can be considered for only three samples. The studied assemblage generally did not show a positive correlation between the type of vessel and the production technology. One exception are bowl-shaped forms, for which a single technological process is dominant, and it is possible here to consider technological standardisation related to lower forms of specialised production and/or an important role for these pottery forms. In this case it is possible to speculate on the unification of one segment of pottery production.

pottery technology – prehistoric pottery – Early Bronze Age – Central Moravia – pottery origin – production organisation

JAN PETŘÍK, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Kotlářská 2, CZ-602 00 Brno; petrik.j@mail.muni.cz
MIROSLAV DAŇHEL, Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, CZ-779 00 Olomouc
miroslav.danhel@seznam.cz

MIROSLAVA GREGEROVÁ, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Kotlářská 2, CZ-602 00 Brno
mirka@sci.muni.cz

DALIBOR VŠIANSKÝ, Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Kotlářská 2, CZ-602 00 Brno
dalibor@sci.muni.cz

TOMÁŠ CHMELA, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii, nám. Jana Palacha 2, CZ-116 38 Praha 1; tomas.chmela@seznam.cz

Pohřby jedinců s postižením pohybového aparátu na pohřebišti kultury zvoncovitých pohárů v Kolíně, střední Čechy

Burials of mobility impaired individuals
from the Bell Beaker culture cemetery in Kolín, central Bohemia

Hana Brzobohatá – Radka Šumberová – Jakub Likovský

Antropologická analýza kosterního materiálu z hrobů kultury zvoncovitých pohárů (KZP) odkrytých při záchranném výzkumu silničního obchvatu Kolína (2008–2010) poukázala na koncentraci paleopatologických nálezů na ploše II-3. V příspěvku je popis patologických změn doplněn o spektrum jejich funkčních důsledků a případných limitací určitých aktivit. Příčiny vzniku a rozsah chorobných změn pohybového aparátu se u studovaných jedinců různí (trauma, specifický zánět a vrozená vývojová vada), u všech tří se ale nepochybně jedná o postižení dlouhodobé či (v jednom případě) celoživotní.

eneolit – kultura zvoncovitých pohárů – paleopatologie – vrozená luxace kyčelního kloubu – fraktura ulny – trochanteritis – prostorová struktura pohřebiště

Anthropological analysis of skeletal remains from the Eneolithic Bell Beaker culture site of Kolín uncovered during a rescue excavations in 2008–2010 revealed a concentration of paleopathological finds in the section labelled II-3. We present three case studies, descriptions of pathologies manifested in bones and its diagnoses are completed with likely functional impacts and activity limitations. Although the impairments described in the study differ in its severity and etiology (trauma, specific inflammation and congenital anomaly), all of them show evidences of long-term (or lifelong) living with the impairment.

Eneolithic – Bell Beaker culture – paleopathology – congenital hip dislocation – ulnar fracture – trochanteritis – spatial structure of cemetery

HANA BRZOBOHATÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., pracoviště Kutná Hora, Hloušecká 609, CZ-284 01, Kutná Hora; brzobohata@arup.cas.cz

JAKUB LIKOVSKÝ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01, Praha 1 likovsky@arup.cas.cz

RADKA ŠUMBEROVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., pracoviště Kutná Hora, Hloušecká 609, CZ-284 01, Kutná Hora; sumberova@arup.cas.cz

Hellenistic mosaic glass vessels in Bohemia and Moravia

Helenistické mosaikové skleněné nádoby v Čechách a na Moravě

Natalie Venclová – Václav Hulínský – Šárka Jonášová –
Jaroslav Frána – Marek Fikrle – Tomáš Vaculovič

Imported artefacts from the Late La Tène period also include mosaic glass vessels produced using millefiori, reticella and ribbon mosaic glass techniques. The artefacts are part of the assemblages from the oppida of Stradonice and Staré Hradisko and from the Jičina-Požaha hillfort of the Púchov culture. Their origin can be traced to a Hellenistic workshop(s) in the eastern Mediterranean that was probably in operation in the second and first centuries BC. According to their chemical composition determined by means of SEM-EDS, NAA and LA-ICP-MS, the chemical type of glass of the mosaic vessels is the same as the glass used to make La Tène ring ornaments – soda-lime natron glass.

mosaic glass vessels – Late La Tène period – Mediterranean imports – archaeometry

Importované předměty z mladší doby laténské zahrnují také skleněné nádoby zhotovené technikami millefiori, reticella a technikou páskového (achátového) skla. Tyto artefakty jsou obsaženy v kolekcích z oppid Stradonice a Staré Hradisko a z hradiště púchovské kultury Jičina-Požaha. Pocházejí z helenistické dílny či dílen, pracujících ve východním Středomoří ve 2. a 1. století př. Kr. Podle chemického složení, zjištěného pomocí analýz SEM-EDS, NAA a LA-ICP-MS, se chemický typ skla mosaikových nádob shoduje se sklem použitým k výrobě laténskému kruhového šperku. V obou případech jde o sodno-vápenaté natronové sklo.

nádoby z mosaikového skla – mladší doba laténská – středomořské importy – archeometrie

NATALIE VENCLOVÁ, Institute of Archaeology, The Czech Academy of Sciences, Prague, Letenská 4, CZ-11801 Praha 1; venclova@arup.cas.cz

MAREK FIKRLE, Nuclear Physics Institute, The Czech Academy of Sciences, CZ-25068 Řež u Prahy fikrle@ujf.cas.cz

JAROSLAV FRÁNA, Nuclear Physics Institute, The Czech Academy of Sciences, CZ-25068 Řež u Prahy frana@ujf.cas.cz

VÁCLAV HULÍNSKÝ, Department of Glass and Ceramics, Institute of Chemical Technology in Prague, Technická 5, CZ-16628 Praha 6; vaclav.hulinsky@vscht.cz

ŠÁRKA JONÁŠOVÁ, Institute of Geology, The Czech Academy of Sciences, Rozvojová 135/269, CZ-16500 Praha 6; jonasova@gli.cas.cz

TOMÁŠ VACULOVIČ, Institute of Chemistry, Faculty of Science, Masaryk University in Brno, Kamenice 5, CZ-62500 Brno; vaca_777@yahoo.com

Štípaná industrie z obsidiánu v Čechách

Pavel Burgert

Předkládaná práce přináší přehled českých pravěkých nálezů štípaných artefaktů vyrobených z obsidiánu. Pozornost je dále zaměřena zejména na období mladého neolitu, kdy podíl této suroviny v českých souborech kulminuje a zároveň je možné nálezy lépe chronologicky ukotvit. Podrobně jsou rozebrány dva nejbohatší soubory, pocházející ze Smiřic a Plotiště nad Labem u Hradce Králové. Práce rozšiřuje svůj prostorový rámec i na Svitavsko, a to z důvodu úzké vazby této oblasti k východočeskému prostředí. Obsidián byl na sídlišťích kultury s vypichanou keramikou zpracováván ve formě donesených hlíz a podle specifické makroskopické stavby artefaktů bylo na místech zpracování vytěženo vždy jen malé množství kusů suroviny. Nejpravděpodobnější zdrojovou oblastí českých nálezů se jeví Zemplínské vrchy na jihovýchodním Slovensku, méně pravděpodobně jsou Tokajsko-zemplínské vrchy v severovýchodním Maďarsku.

štípaná industrie – obsidián – Čechy – mladší doba kamenná – distribuce – suroviny

***Chipped industry from obsidian in Bohemia.** The work provides an overview of Bohemian finds of pre-historic chipped artefacts made from obsidian. Attention is also paid to the Late Neolithic period, when the share of this raw material in Bohemian assemblages culminates and, at the same time, the finds can be more accurately dated. Two of the richest assemblages, which come from Smiřice and Plotiště nad Labem near Hradec Králové, are analysed in detail. The work also expands its spatial framework to include the Svitavy region due to the close ties between this area and east Bohemia. Obsidian was processed at Stroked Pottery culture settlements in the form of nodules brought to the sites; based on the internal construction of artefacts, only a small number of pieces were extracted at the processing sites. The most probable source of raw material for Bohemian finds are Zemplínské vrchy (the Zemplín Highlands) in southeast Slovakia, while Tokajsko-zemplínské vrchy (the Tokaj-Zemplín Highlands) in northeast Hungary are also possible, albeit less likely.*

chipped industry – obsidian – Bohemia – Late Stone Age – distribution – raw materials

PAVEL BURGERT, Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha
burgert@arup.cas.cz

Štípaná industrie z mladoneolitického sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích, okr. Litoměřice

Daniel Stolz – Jaroslav Řídký – Marek Půlpán – Pavel Burgert

Práce je zaměřena na štípanou industrii z období kultury s vypíchanou keramikou (STK; 5100/5000–4500/4400 cal. BC). V souboru byly sledovány technologické kategorie štípané industrie, morfológico-funkční skupiny nástrojů a spektrum využívaných surovin v rámci STK. Soubor artefaktů z obj. 37 umožnil detailnější studium postupu výroby při zpracování silicítů z glacigenních sedimentů. Na základě dílčích výsledků u jednotlivých kategorií a skupin artefaktů proběhlo srovnání nálezů z výplní sídelních objektů a příkopu rondelu. Soubor byl dále konfrontován s jinými publikovanými lokalitami STK se závěrem, že množství a charakter nálezů ze sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích odpovídá dosavadním poznatkům o regionálním zastoupení surovin, o způsobu výroby štípané industrie a o výskytu a typech retušovaných nástrojů.

mladý neolit – kultura s vypíchanou keramikou – kamenné nástroje – štípaná industrie – rondel

Chipped stone industry from the Late Neolithic settlement area with rondel at Vchynice, Northwest Bohemia. The article focuses on chipped stone industry of the Stroke Pottery culture (STK, 5100/5000–4500/4400 cal. BC) from the Late Neolithic settlement area with rondel (circular enclosure, Kreisgrabenanlage) at Vchynice (Litoměřice distr.). The assemblage was examined in terms of technological categories of chipped stone industry, morphologic-functional tool groups, and the spectrum of raw materials used in the STK period. The set of artefacts from feature no. 37 allowed a more detailed study of erratic silicities production sequence. Based on the intermediate results of analysis of the individual categories and artefact groups, comparison of finds from the fill of settlement features and the rondel ditch was undertaken. The assemblage was also compared with material from other published STK sites; the conclusion is that the quantity and nature of the finds from the settlement area with rondel at Vchynice corresponds with the existing knowledge of raw material regional occurrence, chipped stone industry production technology, and incidence and types of retouched tools.

Late Neolithic – Stroke Pottery culture – stone tools – chipped stone industry – rondel

PAVEL BURGERT, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; burgert@arup.cas.cz
MAREK PŮLPÁN, Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech v Mostě, v. v. i., Jana Žižky 835, CZ-434 01 Most; pulpan@uappmost.cz
JAROSLAV ŘÍDKÝ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; Ústav pro klasickou archeologii FF UK v Praze, Celetná 20, CZ-116 42 Praha; ridky@arup.cas.cz
DANIEL STOLZ, Ústav Archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšínami 3/448, CZ-100 00 Praha danielstolz@seznam.cz

Keramický cášský roh ze zaniklé středověké vsi na k. ú. Kralice na Hané, okr. Prostějov, střední Morava

Pavel Fojtík

Článek představuje nález cášského keramického rohu z prostoru zaniklé středověké vsi Rakousky, dnes k. ú. Kralice na Hané, okr. Prostějov, který disponuje spolehlivým nálezovým kontextem. Jedná se o první bezpečně rozpoznáný exemplář tohoto specifického druhu artefaktu z území Moravy a jeden z mála kusů pocházejících z českých zemí vůbec. Jeho publikace rozšiřuje dosud známé spektrum devocionálií (nejen) cášského původu a v rovině obecné ilustruje zbožnost, a především vysokou mobilitu středověkého člověka.

středověk – Morava – Čáchy – poutní suvenýr – keramický roh – zaniklá středověká ves

Ceramic Aachenhorn from a deserted medieval village in the cadastre of Kralice na Hané, Prostějov district, central Moravia. *The article presents the find of a ceramic pilgrim horn from the deserted medieval village of Rakousky in the cadastre of Kralice na Hané, Prostějov district, Central Moravia, a site that provides a reliable find context. The artefact is the first positively identified specimen of its kind in Moravia and one of the few from the Czech lands as a whole. The publication of the find expands the known spectrum of devotional (and other) artefacts of Aachen origin and, on a general level, illustrates the piety and, above all, the high mobility of medieval man.*

Middle Ages – Moravia – Aachen – pilgrim souvenir – ceramic horn – defunct medieval village

PAVEL FOJTÍK, Ústav archeologické památkové péče Brno, v.v.i., Kaloudova 30, CZ-614 00 Brno
fojtik@uapp.cz

Utravkivistická ikonografie sv. Václava: výpověď kachlového reliéfu

Jan Kypta – Vlastimil Simota

V muzejní sbírce dosud nepovšimnuté fragmenty kachlů, vyrobených za pomoci stejného kadlubu, z dvorů Holákov a Rájov u Pelhřimova doplňují představu o utravkivistické ikonografii výzdoby pozdně gotických kamen v Čechách. Na výzdobném reliéfu je znázorněn zemský patron sv. Václav jakožto obránce přijímání pod obojí: běžná ikonografie svěťce je doplněna o atribut kalicha. Prezentované kachle pocházejí z oblasti, která za současného stavu poznání představuje nejvýraznější ohnisko výskytu kachlů s utravkivistickými motivy v někdejším Českém království. V závěru příspěvku si autoři kladou otázku nad úlohou výzdoby gotických kamen coby média konfesních idejí.

užitě umění – pozdně gotické kachle – ikonografie sv. Václava – prezentace konfese – reformace

***The Utraquist iconography of St Wenceslaus: The testimony of the stove tile relief.** Fragments of stove tiles from the Holákov and Rájov estates near Pelhřimov, produced with the same mould and remaining unnoticed in a museum collection until now, provide additional information on Utraquist iconography in the decoration of Late Gothic tiled stoves in Bohemia. The decorative relief shows the patron saint of Bohemia, St Wenceslaus, as the defender of the practice of receiving the Eucharist under both kinds: the standard iconography of the saint is supplemented with the attribute of a chalice. The presented stove tiles come from an area which, under the current state of research, represents the greatest concentration of stove tiles with Utraquist motifs in the former Kingdom of Bohemia. At the conclusion of the article, the authors raise questions regarding the role of decoration on Gothic tiled stoves as a medium of religious ideas.*

applied arts – Late Gothic stove tiles – iconography of St Wenceslaus – denominational presentation – Reformation

JAN KYPTA, Národní památkový ústav – ú. o. p. středních Čech v Praze, Sabinova 5, CZ-130 11 Praha 3
kypta@centrum.cz
VLASTIMIL SIMOTA, Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově, nám. Svobody 1, CZ-395 01 Pacov
simota@mestopacov.cz